

УДК 372.3/4

ОЛЕНА ГНІЗДІЛОВА

(Полтава)

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА ПОЛТАВЩИНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті здійснено аналіз стану розвитку дошкільної освіти на Полтавщині, висвітлено статистичні дані щодо мережі дошкільних навчальних закладів і створення місць у ДНЗ, виявлено тенденції, що властиві дошкільній освіті регіону, узагальнено інформацію стосовно ефективності роботи регіональної системи дошкільної освіти.

Ключові слова: дошкільна освіта, ДНЗ, Полтавщина, мережа закладів, комплексні і парціальні програми.

Процеси гуманізації та демократизації, що визначають розвиток дошкільної освіти в Україні, базуються на ідеях самоцінності й унікальності дитинства, визнанні його найважливішим етапом у житті, протягом якого відбувається інтенсивний фізичний, психічний, моральний і духовний розвиток малюка, закладаються основи для подальшої самореалізації особистості дитини. Створення умов для удосконалення неповторної унікальності особистості, розвитку задатків, здібностей і обдарувань сприятиме всіляким успіхам дитини в майбутньому, що, в свою чергу, позитивно позначатиметься на зміцненні добробуту держави. З огляду на це проблема розвитку суспільного дошкільного виховання в системі безперервної освіти набуває домінуючого характеру.

Усе це спонукає до переосмислення досвіду дошкільного виховання Полтавщини, де в останні роки в галузі дошкільної освіти намітилося чимало позитивних змін. Економічна нестабільність, демографічна криза у 90-х роках ХХ століття докорінно вплинули на дошкільня Полтавщини, як і в цілому Україні: зменшення кількості дитячих садочків, руйнація мережі дошкільних навчальних закладів та скорочення державного фінансування. Нині кількісні показники, що характеризують мережу та контингент дошкільних навчальних закладів у місті Полтава, мають стійку тенденцію до зростання.

Мета статті полягає у відтворенні об'єктивної картини сучасного стану дошкільної освіти Полтавщини, відстеженні динаміки та виявленні тенденцій розвитку дошкільної освіти в регіоні, узагальненні інформації стосовно ефективності роботи системи суспільного дошкільного виховання; розробці рекомендацій відносно вдосконалення роботи системи дошкільної освіти.

Важливе місце в системі безперервної освіти в Полтаві належить дошкільній ланці. Нею опікуються місцеві органи влади, громадські організації, приватні особи. Місцеві органи виконавчої влади визначають пріоритетну роль дошкільної освіти у формуванні особистості дитини, спрямовують зусилля на розширення мережі дошкільних навчальних закладів та надання рівного доступу дітям до якісної освіти. Міська влада та місцеві органи управління осві-

тою систематично опікуються дошкільними закладами, вивчають проблеми дошкілля та матеріально допомагають цій важливій ланці освіти.

Пріоритети та перспективи розвитку системи дошкільної освіти Полтавщини визначені Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року, Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та іншими нормативними документами в галузі освіти. Найбільш поширеними формами дошкільної освіти у м. Полтава є дошкільні навчальні заклади різної форми власності та типів. Державний сектор до сьогодні посідає провідне місце у сфері дошкільного виховання Полтавщини. У 2016 році в місті діяло 6 навчально-виховних комплексів, 45 дошкільних навчальних закладів комунальної форми власності, 2 приватні дошкільні заклади, відомчий ДНЗ державної форми власності [1, с. 7]. У регіоні успішно функціонують дошкільні навчальні заклади компенсуючого та комбінованого типів, спеціалізовані навчально-виховні комплекси. Збільшилася кількість дошкільних навчальних закладів з інклюзивними групами з 12 (у 2015-2016 н.р.) до 15 (у 2016-2017 н.р.) [2].

Всього в дошкільних навчальних закладах м. Полтави у 2015 році здобувало дошкільну освіту 13044 вихованців (для порівняння у 2010 році ДНЗ відвідувало 9102 дітей), функціонувало 432 вікові групи (у 2010 році – 406) [1, с. 10, 11]. Дошкільні навчальні заклади Полтавщини забезпечують психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами. Так у регіоні функціонують групи для дошкільників із порушенням мовлення (ДНЗ № 6, СНВК № 10, 45), затримкою психічного розвитку (СНВК №26, ДНЗ № 41), ранніми проявами туберкульозної інфекції та хронічними неспецифічними захворюваннями органів дихання (ДНЗ № 42), порушеннями зору (ДНЗ № 77), порушеннями опорно-рухового апарату (ДНЗ № 78). СНВК № 26, 45 здійснюють інклюзивну освіту дітей [1, с. 74].

Освітній процес у ДНЗ м. Полтави у 2016-2017 рр. здійснюється за комплексною програмою «Дитина». Виняток становить лише ПДНЗ № 14, де педагогічний колектив обрав програму «Дитина в дошкільні роки». Серед парціальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, пріоритет у регіоні надано таким: «Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях», «Граїлик», «Казкова фізкультура», «Дитяча хореографія», «Смайлик», «Англійська мова для дітей дошкільного віку», «Мудрі шахи», «Цікаві шашки».

Дошкілля Полтави – це територія цікавих ідей, новацій, методичних знахідок. Свої новаторські ідеї творчі вихователі Полтави реалізують в авторських програмах, які є синтезом теорії та практики, засобом подолання стереотипів, утвердженням альтернативних думок, узагальненням експериментальної роботи. Використання в дошкільних закладах регіону парціальних програм уможлиблює максимальне врахування вікових та індивідуальних можливостей, інтересів, запитів, бажань, нахилів кожного малюка при визначенні змісту дошкільної освіти.

Пріоритетним завданням авторської програми «Здорове дитинство» (укладач Худолій Н. В., вихователь-методист ДНЗ № 17, що має статус «Школа здоров'я») є виховання дитини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності. Авторський досвід роботи за змістом програми «Здорове дитинство» полягає в розробці системи не тільки фізкультурно-оздоровчої роботи з ді-

тьми і батьками, але й медико-профілактичного обслуговування дошкільнят, що включає в себе проведення запобіжних заходів щодо простудних та інфекційних захворювань, вітамінізацію та збалансоване харчування, проведення лікувально-реабілітаційних заходів, фізіотерапевтичні процедури, загартування дитячого організму, очищення питної води фільтрами, профілактично-роз'яснювальну роботу з батьками. Про результативність діяльності педагогічного колективу ПДНЗ (ясла-садок) № 17 «Школа здоров'я» та ефективність програми свідчить їх перемога на Всеукраїнському конкурсі освітніх технологій серед практиків дошкільної освіти (2014) [5].

Значну увагу в регіоні приділено модернізації змісту освіти, його оновленню відповідно до вимог часу. Педагогічні колективи дошкільних закладів беруть активну участь в експериментальній роботі у співпраці з лабораторією дошкільного виховання Інституту проблем виховання НАПН України в апробації парціальних програм. Пройшла успішну апробацію програма з гендерного виховання «Хлопчики і дівчатка – майбутні мами й татка». Над її створенням багато років працював педагогічний колектив ПДНЗ № 12 «Ведмежатко», який до 2015 року активно втілював авторську програму зі статевого виховання дошкільників «Паростки життя». Мета програми – підготовка дітей до майбутнього щасливого сімейного життя. Програма мала такі напрями: ознайомлення дошкільнят з особливостями жіночого та чоловічого організмів, із нормами статевої поведінки та культурою міжстатевих взаємин, виховання у дівчаток рис жіночності, а у хлопчиків – мужності [4].

Важливою є підтримка Управлінням освіти Полтавської міської ради розмаїття парціальних програм дошкільної освіти, оскільки варіативність є основою розвитку прогресивних освітніх змін, що дає можливість підтримувати рух уперед та бути конкурентоздатними на подальшому шляху самореалізації людини [3].

Пріоритетними напрямками роботи дошкільних закладів регіону є громадянське, фізичне, трудове, економічне, художньо-естетичне, гендерне, екологічне виховання та духовно-моральний, математично-пізнавальний, гуманітарно-мовленнєвий, природничо-екологічний, музичний розвиток дітей [1, с. 13].

Складовими варіативної частини Базового компоненту дошкільної освіти, що знайшли впровадження в дошкільних установах міста, є англійська мова, хореографія, шахи, шашки, комп'ютерна грамотність, зображувальна діяльність, паперопластика, орігамі, квілінг, ліпка, вокал, гра на музичних інструментах, плавання, театралізована діяльність тощо.

Освітній процес у 2015-2016 навчальному році в дошкільних закладах міста здійснювали 906 педагогів, із них завідувачів ДНЗ (директорів СНВК) – 54, вихователів-методистів – 36, вихователів – 762, музичних керівників – 94, практичних психологів – 36, інструкторів з фізичної культури – 9, вчителів-логопедів – 8, тифлопедагогів – 2, дефектологів – 4, вчителів іноземної мови – 2, вчителів ручної праці – 2 [1, с. 76]. Останніми роками простежується зростання якісного показника кадрового забезпечення в дошкільних навчальних закладах. Відсоток працівників, які закінчили вищі навчальні заклади щорічно зростає (у 2012 році 76% вихователів мали вищу освіту, у 2016 – 81%) [1, с. 12].

Полтавські педагоги в організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах використовують вітчизняний і зарубіжний передовий педагогічний досвід. Важливим напрямом освітнього процесу в ДНЗ є фізичне вихован-

ня дітей, яке спрямоване на охорону і зміцнення здоров'я. Увагу фахівців ДНЗ Полтавщини сконцентровано на проблемі необхідності забезпечення здоров'я всіх учасників освітнього процесу. Творчими здобутки з впровадження оздоровчих технологій можуть поділитися СНВК № 10 і 85, ДНЗ № 17 і 36. Фізичному розвитку дітей дошкільного віку, зміцненню та загартуванню їхнього організму сприяє використання методик М. Єфименка та П. Іванова, дихальної гімнастики ХАДУ, танцювально-ігрової гімнастики «Са-Фі-Дансе», фітбол-гімнастики, степ-аеробіки, елементів су-джок терапії.

Інноваційна діяльність Полтавських ДНЗ забезпечується застосуванням логічних блоків З. Дьєниша та паличок Х. Кюізенера, розвивальних ігор сім'ї Нікітіних, М. Воскобовича, методики К. Орфа та М. Монтессорі.

Розвитку асоціативного мислення і монологічного мовлення дошкільників, формуванню навичок читання слугує впровадження у полтавських ДНЗ методик Г. Домана і М. Зайцева, карток В. Проппа і Т. Б'юзена, мнемотехніки, ейдетичних вправ, коректурних таблиць Н. Гавриш, «Тантамареску», друдлів, піктограм.

Підвищенню якості дошкільної освіти і розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в ДНЗ регіону сприяє застосування ТРВЗ, технік сендплей, карвінг, орігамі, квілінг, програми Л.Шульги «Чарівна фарба і чарівні пальчики».

Формуванню патріотизму у дітей слугує використання музейної педагогіки, що застосовується у ДНЗ № 5, 35, 42, 47, 58, 60, 71, 80, 84 м. Полтави.

Педагогічні колективи ДНЗ і СНВК міста беруть активну участь у міських, обласних, всеукраїнських і міжнародних конкурсах і фестивалях. Дошкільні заклади в 2015-2016 навчальному році були учасниками таких святкових дійств: міських фестивалів «Великодня писанка», «Полтава-вишивана», «Творче тріо», «Колискова пісня» і конкурсів «Великодня листівка» тощо. У 2016 р. І місце міського огляду-конкурсу дошкільних навчальних закладів «На кращу територію дошкільного навчального закладу» у номінації «Вплив території закладу на пізнавальну діяльність дітей раннього та дошкільного віку» посів ДНЗ №80. Відродженню кращих народних традицій національного виховання, долученню дітей до цінностей національної культури свого народу і регіону, поширенню досвіду етнопедагогіки в роботі з дітьми дошкільного віку сприяє участь вихователів, вихованців і їхніх батьків у міському фестивалі колискових пісень.

Педагоги Полтавщини долучалися до участі у Всеукраїнських фестивалях-оглядах «Україна – рідний край», «Калейдоскоп педагогічних ідей з екологічного виховання дошкільнят». Вихованці дошкільних навчальних закладів м. Полтави разом із батьками стали учасниками національного етапу Міжнародного екологічного конкурсу валеологічної спрямованості «Смачно, корисно, барвисто», який проводиться у співпраці з відділом охорони здоров'я і соціальних питань мерії Вроцлава під почесним патронатом Природничого університету м. Вроцлава. ДНЗ № 6, 8, 17, 21, 29, 34, 36, 37, 39, 40, 47, 60, 80 регіону приєдналися до учасників Міжнародного проекту «Жирафа Рафа» «Найкраща ялинкова прикраса» [1, с. 15].

Дошкільні заклади міста є базовими для проведення практики студентів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, навчання слухачів Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М.В. Остроградського, проведення міських методичних за-

ходів. Зокрема, під час практики студенти спеціальності «Дошкільна освіта» знайомляться з передовим педагогічним досвідом, практичними напрацюваннями досвідчених вихователів ПДНЗ № 6, 17, 36, 40, 80, відвідують відкриті заняття, мають можливість практикуватись у роботі з дітьми в різновікових групах шляхом самостійної організації та проведення занять, дидактичних і рухливих ігор.

Пріоритетним напрямом роботи ПДНЗ є популяризація можливостей і розширення мережі інформаційних ресурсів для формування єдиного інформаційно-навчального середовища регіональної освітньої системи. З цією метою було проведено обласний конкурс-захист Web-сайтів. Відповідно до рішення конкурсної комісії переможцем у 2017 році визначено Інтернет-сайти СНВК № 85, 3, 26 та ДНЗ № 80, 17, 12 м. Полтави [2].

Таким чином, аналіз стану дошкільної освіти на Полтавщині дозволив виявити позитивні тенденції: усвідомлення на регіональному рівні пріоритетності дошкільної освіти, формування єдиного інформаційно-навчального середовища регіональної освітньої системи, приріст якісного показника кадрового забезпечення в дошкільних навчальних закладах, новаторство педагогічних працівників, багатовекторність варіативних програм дошкільної освіти. Упродовж останніх років у регіоні намітилася стійка позитивна динаміка зміни показників охоплення дітей дошкільною освітою через різні форми її здобуття, припинено процес закриття дошкільних навчальних закладів, відновлено та значно розширено їх мережу відповідно до потреб населення, відбувається зближення дошкільних закладів із початковою школою. У регіоні спостерігаємо становлення нової, дитиноцентрованої освітньої філософії сучасних закладів дошкільного виховання, що спонукало до змін знанневої орієнтації при організації педагогічного процесу на особистісно-ціннісному.

Водночас соціально-політичні кризові події останніх років погіршили умови для вирішення фінансових та організаційно-правових питань дошкільної освіти. Серед негативних тенденцій розвитку дошкільної освіти на Полтавщині можна назвати такі: збільшення потреби у наданні послуг дошкільної освіти, відсутність вільних місць у дитячих садках, перевантаження дошкільних навчальних закладів вихованцями (179 дітей на 100 місць), комерціалізація освітніх послуг, що є небезпечним фактором зниження якості освіти. Нині до важливих питань, які потребують нагального вирішення в регіоні, варто віднести: подальше розширення мережі дошкільних навчальних закладів усіх типів і форм власності, запровадження альтернативних форм здобуття дошкільної освіти, розповсюдження інновацій при збереженні національних традицій, покращення матеріально-технічної бази, проведення капітальних ремонтів будівель дошкільних навчальних закладів, поліпшення навчально-методичного оснащення педагогічного процесу, підвищення рівня кваліфікації вихователів і забезпечення інклюзивних груп у ДНЗ педагогічними кадрами. Особливу увагу слід приділити формуванню здоров'язбережувального середовища, оновленню змісту і запровадженню новітніх технологій у дошкільній освіті, а також розширенню спектру освітніх послуг.

Отже, означені проблеми потребують інтеграції зусиль усіх інституцій, які в силу своїх професійних обов'язків опікуються дошкільним дитинством. Лише консолідувавши зусилля всіх гілок влади, науки і перспективної практики, можна забезпечити належний розвиток мережі дошкільних навчальних закладів і якісну освіту нашої малечі. Треба пам'ятати просту народну мудрість:

«Якщо твої плани розраховані на рік – сій жито, якщо на десятиліття – саджай дерева, якщо навіки – виховуй дітей».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Інформаційно-аналітичні матеріали розвитку освіти міста Полтави (до серпневої конференції педпрацівників). – Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс»». – 2016. – 96 с.
2. Освітній простір Полтави. – 2017. – № 67. – лютий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvitapoltava.gov.ua/images/PDF/lutiy.pdf>.
3. Цимбалюк О. Авторські програми як засіб реалізації новаторських ідей в освіті / О. Цимбалюк // Імідж сучасного педагога. – 2013. – № 8-9. – С. 50-51.
4. Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 12 «Ведмежатко» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dnz12.pl.ua/site/page/view/author-program>.
5. Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 17 «Школа здоров'я» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dnz17.pl.ua/metodichna-robota/avtorski-programi>.

HNIZDILOVA OLENA

PRE-SCHOOL EDUCATION IN POLTAVA REGION: STATUS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

The article deals with the state, the main development trends of pre-school education in Poltava region. Quantitative indicators which characterize the network, groups of pre-school institutions, professional composition of teaching staff at kindergartens have been; it indicates positive dynamics of pre-school education development in the region. It has been established that the network of pre-school institutions and kindergartens is extensive and includes various forms of ownership and types. It has been shown that pre-school educational institutions in Poltava region carry out upbringing, teaching, development, and inclusive education of pre-school children, provide psychological and pedagogical support of children with special educational needs.

The experience of educators-practitioners in the field has been described; the attention is focused on the achievements of pre-school institutions in Poltava city and regional identity of content and forms of educational work at pre-school educational institutions. It has been proved that the development basis of progressive educational changes at pre-schools in Poltava are the innovation of teaching staff in the field, content variability of programs of pre-school children's upbringing, teaching and development, usage of national and foreign advanced teaching experience in the organization of educational work at kindergartens, dissemination of innovation while maintaining the traditions of national culture.

Positive development trends of preschool education in Poltava have been revealed: awareness of priority of pre-school education at the regional level, rehabilitation and expansion of the network of pre-school institutions, formation of a unified information-educational environment of the regional education system, increase of quality indicator of staff in kindergartens, multidirectional variant of pre-school education programs, multi-variant program of pre-school education convergence of pre-school institutions with primary schools.

The negative trends in the development of pre-school education in the region are in the following: increasing necessity to provide pre-school education, lack of available places in kindergartens, overcrowded kindergartens, commercialization of educational services; these are dangerous factors which reduce the quality of education.

Keywords: *pre-school education, pre-school educational institution, network of institutions, Poltava region, state and variable programs.*

Одержано 8.02.2017 р.